

ЉУБОМИР ЗУКОВИЋ (Сарајево)

ВУК И ПЕТАР ПРВИ ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

Вук Караџић је, бар на почетку свога великог подухвата, највише помоћи и разумијевања очекивао од најбогатијих и, у културном погледу, најразвијенијих крајева у којима су живјели његови сународници. То су, као што се зна, у оно вријеме били Срем, Банат и Бачка. Међутим, отуда ни помоћи ни разумијевања није добио онолико колико се, и једном и другом, надао. Због тога је, Сремцима прије свега, замјерао и више и оштрије него што су то ови можда и заслуживали. Но, ако се Вукова очекивања са те стране и нису сасвим остварила, било је, срећом, и обрнутих случајева. Из неких крајева Вук је, наиме, добио више и помоћи и разумијевања него што се, опет на почетку, томе смио и надати. Веома је пријатно овдје изјавити да се ово друго односи управо на Црну Гору и њене ондашње челнике.

А сарадња између Вука и Црногораца отпочела је врло рано и, ван сваке сумње, уз непосредно заузимање цетињског митрополита Петра I Петровића Његоша. Припремајући — уз велику оскудицу и свакојаке друге тешкоће — прво издање *Српскога рјечника*, Вук се не мало изненадио кад је, већ средином јула 1816. године, прочитао у писму Павла Соларића, између осталог, и ово: „Чујте шта ми изненада писаше из државе Черногорске у име Рјечника вашег, на који би дванајест њи (именовавших ми се) ради били — на 13 егземплара — предчислити се”. Црногорци су — пише Соларић даље — за штампање Вукова дјела сазнали из *Новина сербских* и прибојавају се да ће имена њихових претплатника у Беч „поздно приспјети”. За то они, међутим, нису ни најмање криви. Крив је Вук „зашто у свом Објављенију препоручује се свим хошковима Европе, а ово једино мјесто и област заборавља, које у сва времена по паденију сербски владје-

теља обдержава до данас својега имена дјественост, независност и слободу своју”.¹

Без обзира на њену очигледну јеткост, Вука је вијест о претплатницима из Црне Горе веома пријатно изненадила. Због тога је одлучио већ тада, и о томе и Соларића одмах обавијестио, да о њиховом неочекиваном јављању и укору и јавно проговори коју ријеч. И доиста, у једној напомени уз предговор *Рјечнику* Вук ће истаћи да „на ову књигу има претплатника и из онакви мјеста од куда до данас”, вели, „још није било готово ни на једну српску књигу”. Има их, додаје, чак „и из Црне Горе!” Усклицик на крају реченице такође је очигледан знак Вукова изненађења. Што се, пак, тиче укора који је добио од Црногораца, и који га је својевремено толико обрадовао, записаће следеће: „Колико ми је овај њихов укор био мио и драг (из много узрока) но опет ми је мало и на жао учинио и до данас им још нијесам одговорио на њега”.²

Од свега је, ипак, било најбитније то да је сарадња између Вука и Црногораца кренула на вријеме. Међу претплатницима на *Српски рјечник* из 1818, на другом мјесту, одмах иза београдског митрополита Агатаигела, нашао се „Високопреосв. Г. Петар Петровић Његош, благоуправитељ и митрополит Црне Горе, Рос. императорског ордена светога великога кнеза Александра Невскога кавалер”. Осим острошког архимандрита Јосифа Павићевића, међу претплатницима се нашло још десетак имена попова и калуђера из Црне Горе. Ту је потом „Племен.(-ити) Г. Бјело Станишић Њ. Високопреосв. Г. митрополита вјерни телохранитељ”, као и Борђије Петровић Његош, „плем.(-еник) Њ. Високопреосв. Г. митрополита”. Већ према овим именима и звањима Вуку је морало бити јасно да је за његов изненадни продор на Цетиње и у Црну Гору готово искључиво заслужан Петар I. Вуку је у исти мах било и драго и помало криво што је предухитрен, па је стога и осјећао потребу да објасни како је до тога дошло. — „Како год ми је онда” — увјерава Вук Црногорце — „лежао на срцу Јадар, ће сам се родио и узрастао . . . тако ми је исто лежала на срцу и памети и Црна Гора, за коју сам још од бетињства мога чуо, и разумио, да у њој још од Лазарева времена једнако траје *српска влада и царовање*, и коју би и данас вољео сто пута виђети, него Јадар, или какво друго мјесто на свијету; али зато у њој нијесам никога назначио да купи пренумеранте, што нијесам имао никога позната”.³

Вук је о цетињском митрополиту Петру I добијао ласкава мишљења са многих страна. Тако, према оцјени Јеремије Гагића, он се могао „испоредити готово у свачему по његовом званију с

¹ Вукова преписка, II, 395.

² Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник 1818*, Сабрана дела Вука Караџића II, Просвета, Београд, 1966, XIV—XV стр.

³ Исто.

најбољим римским и протестантским прелатима у Европи". Његова је мука и невоља, по Гагићевом мишљењу, била у томе што није могао Црногорце и њихове калуђере „да преобрази“ без школе.⁴ У свом писму Руском библијском друштву, Вук 1820. године говори о томе од кога би се, између тадашњих српских владика, могло тражити и очекивати мјеродавно мишљење о његовом преводу *Новога завјета*, па закључује: „Тако само са једним црногорским митрополитом могао би човек о томе коју ријеч рећи“. С обзиром на то што је Вук у истом писму тражио да се Петру I пошаље на Цетиње „неколико наштампани листова“ његовога превода са одговарајућим текстом на руском и новогрчком језику, ваља претпоставити да он овога црквеног високодостојанственика није држао за противника своје језичке реформе, и да је вјеровано у потпуну самосталност његовог става и мишљења. Изгледа да се у међувремену Вук више пута обраћао митрополиту Петру писмом, тражећи од њега народне пјесме.

Знамо, заправо, да се Карацић 1822. године, непосредно пред одлазак из Србије, састајао са извјесним Ђаконом Личинићем и да је од њега дознао како је цетињски митрополит, подстакнут Вуковом молбом, слао писма у Морачу и тражио народних пјесама за њега. „И то је за мене довољно да Ви писмо моје нијесте сасвим забацили“, захваљивао му је упорни сакупљач народних умотворина, у нади да ће од старог митрополита имати убудуће више користи. Личинић је, највјероватније, био дошао из Црне Горе, можда управо из Мораче, чим је о оваквим стварима могао Карацићу причати, а да ли је он и казивач неких народних пјесама које је Вук те јесени записивао у Крагујевцу — тешко је, разумије се, тврдити. Ако, пак, јесте, онда би то најприје могле бити пјесме *Опет Црногорци и Махмут-паша* и *Бој на Морачи*, обје из четврте књиге. За прву је у рачуну од јуначких пјесама 1833. године Вук казао да ју је сам преписао „у Крагујевцу од једног Црногорца“, док о другој, ни тада ни тридесетак година касније, није рекао ништа. Највероватније да је то посљедица једног другог Вукова превида у вези с пјесмом *Бој на Морачи*, који би вриједно било овдје разјаснити. Њу је Вук већ у садржају своје четврте књиге из 1862. године — штампајући јој наслов под бројем 48 „рукописнијем словима“ — означио као једну од двадесет и четири пјесме из те књиге које су и раније штампане. За њу, према томе, и није требало поново полагати рачун од кога је записана. Ми смо, међутим, утврдили недвосмислено да је ова пјесма први пут штампана тек у овој књизи. Да дође до овог превида, највише је могла допринијети околност што и двије наредне пјесме из исте књиге (бројеви 49 и 50) пјевају не само о истом догађају — десио се 1820. године — већ имају и веома сличне наслове. Једна се зове *Бој Морачана с Турцима*, а друга *Опет Морачани с Турцима*. Обје су ове пјесме, заиста, и раније шта-

⁴ Вукова преписка, III, 30.

мпане, и то у четвртој књизи лајпцишког издања, гдје су им при пала два посљедња мјеста.

Из околности да Вук пјесму *Бој на Морачи* није само погрешно убројао међу оне које су и раније објављиване него и да је у његовом предговору изостао податак о томе од кога ју је добио, односно записао, могло би се закључити да је и ова пјесма записана подавно, можда још 1822, то јест кад и оне друге двије које говоре о истом догађају. По томе је она могла бити штампана у било којој књизи претходног издања, па је то, могуће, и навело Вука да је сад — збуњен „беспрестаном главобољом” — за такву прогласи и да је не уврсти међу оне за које је у предговору овој књизи полагао рачун. Осим тога, сасвим је оправдано претпоставити да се у овом тренутку њенога пјевача није ни могао сјетити уколико му није био записао име.

Пјесма — рекосмо — говори о боју с Турцима на Морачи у рану јесен 1820. године. У самоме догађају веома значајну улогу игра владика Петар I, па се, на крају пјесме у стиховима који се римују — поред „Богу и богородици” — одаје захвалност и слава „на Цетиње светоме владици”. Језиком и стилем, уз то доста честим римама, а особито стављањем у средиште пажње свештених ствари, пјесма нас подсећа на начин пјевања и односа према догађајима и појавама митрополита Петра I. Пјевач је, на примјер, посебну пажњу посветио везировој намјери и пријетњи „да потурчи у Морачу цркву”, због чега народ преклиње владиком да то нипошто не допусти:

„Немој пустит’ ти своје душмане,
да погубе твоју сиротињу,
да изгоре у Морачу цркву,
задужбину српскијех краљева,
па је од њих тебе останула”.

Треба рећи и то да се, према историјским документима који су нам стајали на располагању, владика Петар I у овоме догађају одиста свесрдно ангажовао. Позвао је, уз остало, Брђане да буду „справни”, и да одмах „кликују” остале ако буде велике невоље. Подсјетио их је да Морачанима ваља помоћи колико поради њих самих, толико и поради властитог гласа и поштења. У том надахнутом владином прогласу сусрећу се и чисто гусларски десетерци, а у њима избрушене епске формуле: *покликните браћу Црногорце; и како се ко искупи од вас; та ће војска грдна награј поћи*.⁵ Друге двије пјесме о истом догађају толико се разликују од ове о којој говоримо, да их Вук уопште није ни сматрао њеним варијантама. У њима се, на примјер, владика Петар и не спомиње. Пипер Милован Мушкин и Бјелопавлић Филип Бошковић побједу над Турцима у Морачи приказали су, првенстве-

⁵ Петар I Петровић Његош, *Посланице*, Цетиње, 1935, 140.

но, као дјело Брђана и њихових првака, који се потпуно сами организују и бране. У претходној пјесми, међутим, одбрану подстиче и организује цетињски владика лично и не само што запомиња острошком игуману Борђију („Сиди, слуго, у Бјелопавлиће”) него се као својој вјерној слози обраћа и пјешивачком срдари Мркоју. Све су то, дакле, били разлози за претпоставку да је пјесму о овом догађају испјевао сам митрополит Петар I, а да ју је Вук — као и ону о погибији везира Махмут-паше Бушатлије у Бјелопавлићима — записао од ђакона Личинића почетком двадесетих година у Крагујевцу. Ону другу пјесму о боју Црногораца с Махмут-пашом записао је, као што је познато, од Бура Милутиновића Црногорца, доброг митрополитовог познаника, човјека на кога се у свему могао ослонити.

Слушајући по Србији пјеваче из Црне Горе, Вук је примијетио да у њиховим пјесмама има, уз остало, „особито којешта у језику”, па се тим поводом обраћао Копитару: „Ништа друго не помаже, него . . . ваља ићи у Црну Гору и Херцеговину те ушима својим слушати како људи говоре”.⁶ Но, из различитих разлога, а углавном због пречих послова, Вук одлазак у Црну Гору неколико пута одлаже. Једино што је у датим околностима могао да чини јесте то да успостављену везу са цетињским митрополитом јача и његује. Из Лајпцига му, преко Димитрија Фрушића, шаље један примјерак треће књиге народних пјесама, препоручујући посреднику, ако нађе „за добро”, да уз књигу митрополиту штогод и напише. Нешто касније ће, овога пута преко Јеремије Гагића, послати митрополиту Петру и *Забавник* за 1826. годину и уз њега још један примјерак треће књиге народних пјесама.⁷ Вук то не чини нимало случајно, већ, највероватније, зато што је у тој књизи, под бројевима 24 и 25, био наштампао и оне двије пјесме о бојевима Црногораца с Махмут-пашом. Није, разумије се, искључено ни то да је Вук већ тада од некога чуо, или само помишљао, на оно што ће четрдесетак година доцније, без колебања и јавно, тврдити: „Ја за цијело мислим да је ове обадвије пјесме о Боју Црногораца с Махмут-пашом начинио црногорски владика Петар I (садашњи Свети Петар), па су последице ушле у народ и идући од уста до уста колико се могло догођене према народнијем пјесмама”. Од обећања да ће о свему овоме у предговору за исту књигу „говорити више”, Вук је, тек који мјесец доцније, одустао.

Вукови поздрави и милости које је слао Петру I нису остајали без одјека. Посредством Јеремије Гагића, стари је митрополит „по сто пута” захваљивао „сочинитељу књижице Даница”. Из истог писма дознајемо и то да је Вук од црногорског господара тражио, и то „у више пута”, не би ли му како преписао и послао „пјесне свога народа”. Но овај му ту молбу — „будући болестан

⁶ Вукова преписка, I, 202—203.

⁷ Вукова преписка, III, 12.

и непрестано збуњен от народа” — није могао испунити. Правдајући се због тога, владика подсјећа Гагића да он, „окром” себе, и нема „чтецах и писарах” који би га у оваквим и сличним пословима могли одмијенити. Па чак и да је коју пјесму забиљежио, није је досад имао „чрез кога послати”.⁸

И тако: док се Вук предомишљао, а у посљедње вријеме и помало цјењкао с Руском академијом наука око трошкова за путовање и боравак у Црној Гори, тамо се изненада обрео Сима Милутиновић Сарајлија. Одмах треба рећи: Симин ће долазак на Цетиње, због познате Вукове свађе и омразе са њим, некадашњим својим великим пријатељем и чак побратимом, неповољно утицати на започету сарадњу између Вука и људи из овога краја. Кад се зна како је Сима примио оно што је тих дана Вук о њему писао Димитрију Владисављевићу и Јеремији Гагићу, онда није нимало тешко замислити ни то шта је, и како је, он о Вуку могао гооворити својим домаћинима на Цетињу. А Симиња се ријеч, бар на почетку, веома уважавала. Као што се зна, он је убрзо постао секретар народа црногорског и учитељ његовог будућег господара, Петра II Петровића Његоша. То, опет, значи да је могао најнепосредније утицати на јавне и приватне послове Петра I.

Знајући савршено добро колико је Вуку стало до народних пјесама из овога краја, Милутиновић, веома срачунато, изазива његову завист и зловољу. Пошто је на Вука љут, у почетку му се не обраћа непосредно, али, пишући онима са којима је и Вук био у преписци, обавезно настоји да протури и по коју вијест о народним пјесмама. Фрушићу, на примјер, јавља да га је стари митрополит срдечно примио, те ће уз његову помоћ, поред осталог, „многе пјесме јуначке и љубавне скупити”.⁹ Очигледно, Вук се изненада нашао у врло неповољном положају: између њега и народних пјесама из Црне Горе, односно наклоњеног му владике Петра I, ненадно је стао тврдоглави и на њега срдити Сима Милутиновић. Сад ће Вук замолити Гагића да посредује и да он некако покуша наговорити Милутиновића да се престане мијешати у посао на коме је Карацић већ стекао свјетску славу. Сима, међутим, наставља по своме. Јавља Гагићу да је прикупио већ „двапут онолико — те баш лијепи пјесама” колико их је Вук укупно дотада објавио, а нада се да ће их ускоро „имати јоште више”.¹⁰

Вук се, дакако, и у овој прилици руководи оним својим чувеним начелом: *не да се, али ће се дати!* Поново моли Петра I да се сам постара око записивања и слања у Беч народних пјесама из Црне Горе. Митрополит није стигао да му одговори на писмо, али јесте његов секретар Милутиновић, и то 31. маја 1828. године. Он се, најприје, срди на Вука, који му је стари пријатељ, „а

⁸ Исто, 14.

⁹ Вукова преписка, I, 671.

¹⁰ Вукова преписка, III, 25.

нови залудњи душманин”, зато што се за народне пјесме обраћа на погрешну адресу кад је, вели, добро знано да су оне сад „под мојом влашћу, а не владицином”. Потом — тобоже брижно и благонаклоно — препоручује Вуку: „Не хитај с лексиконом, мој ће ти га сабор пјесама још оноликијем учинити. . . Амо је оригинал мушкости и слава сербска”.¹¹ Упорни и борбени Вук мора, најзад, сасвим да се помири са чињеницом да убудуће са митрополитом Петром I може сарађивати само уз неизбјежно посредовање његовог секретара.

У одговору на наредно Карацићево писмо, Милутиновић је још безобзирнији. Најприје му каже да заиста већ претјерује и старом митрополиту прилично досађује својим упорним „захтијевањем пјесама”, а што се тиче Вукова позивања на некаква ранија митрополитова обећања, то је сад посве беспредметно. Оно је, вели, некада, можда, и имало смисла, јер је родољубиви народни пастир желио „обшћој сербства услужити ползи”. Међутим, последице Симинова доласка на Цетиње ствари су се и у том погледу из основа измијениле, јер се сад и тај посао најбоље може обавити уз његову помоћ. „Пак ја сам му” — додаје — „осим осталог, и за то једино предобродошао, и у томе га послу барем замијенио”.¹² Зато је, вели, и сам митрополит сакупљање народних пјесама „благоволио на ме наложит, и посве га моме расположенији повјерив, оставит”. Благодаревши томе, он се, пак, може посветити оним тежим и пречим пословима. За сваки случај, савјетује Вуку да не би почем слиједио његов примјер — јер он је, зна се: „махноторешитељан и усудљив” — и са својом се штудом запутује у неприступачну Црну Гору, у којој се и „вјештоходећа маска . . . често у бездане амбисе отискује”. И најзад се рјешава да Вука, што се тиче народних пјесама, сасвим обесхрабри. У писму, које потписује са: Сима Милутиновић Сиротан, јавља своје некадашњем побратиму да му *никад* и *ниједне* пјесме неће послати, јер је, вели, већ намислио да их све штампа сам, и то словенском ортографијом, пошто смо, по његовом мишљењу, „ми Срби још ближи источника него ушћа”.¹³

Да Петар I читаву ствар око пјесама и Вукових молби, ипак, није био сасвим препустио своје секретару, показује и једна пошиљка која је у љето 1828. стигла Вуку у Крагујевац. У њој се налазило шест пјесама, укупно 684 стиха, али не онаквих каквим се надао, и какве је тражио Вук. Ове је пјесме „градио” сам митрополит Петар, а у њима је било ријечи о главним догађајима у Црној Гори од времена рукоположења првог владике из породице Петровића, па све до почетка пјевачеве управе народним пословима. Тешко би било рећи да се Вук и Петар I нису разумјели, али је сасвим очигледно да им се жеље и намјере кад се

¹¹ Вукова преписка, I, 79.

¹² Исто.

¹³ Исто.

радило о гусларским пјесмама из Црне Горе нису подударале. Први је наступао превасходно као научник и љубитељ изворног народног пјевања, а други, понајприје као династ и државник, па тек онда и као пјесник. Колико је свему томе могао допринијети и тадашњи секретар народа црногорскога, ствар је о којој би се могло расправљати.

Но, Вүку се није могло лако подвалити, протурити рог за свијећу. Он је, вјероватно, разумио државничке и династичке разлоге Петра I, али је и до краја остао вјеран својим естетским и научним начелима: ниједну од шест пјесама које је примио у Крагујевцу није објавио. Штампано је, видјели смо, само оне владине пјесме које су ушле у народ и за које је знао да су „догоњене према народнијем пјесмама”. Очигледно, за Вүка и није било најбитније то који је појединац неку јуначку пјесму испјевао — неко је то увијек морао бити — него како је то учинио, односно у којој је мјери она скројена, или накнадно дотјерана, „према народнијем пјесмама”.

Вриједјело би, свакако, покушати да се открије разлог зашто је Вүк, очигледно у посљедњем тренутку, одустао да о пјесмама које је приписао владици Петру каже коју ријеч више. Претходно, међутим, морамо истаћи да је пјесме о бојевима Црногораца с Махмүт-пашом послѣје Вүка објавио и Милүтиновић у својој *Пјеванији*, одакле их је, са незнатним измјенама, прештампано и Његош у *Огледалу српском*. И међу оним пјесмама које је Карацић, тако рећи у задњи час, добио од Максима Шкрљића налази се, под редним бројем 32, пјесма готово истовјетна са пјесмом број 10 из Вүкове четврте књиге. То би могао бити још један поуздан знак да других пјесама о овоме догађају у Црној Гори није ни било. Можда се, једноставно, нико није ни усүђивао да се натпјевава с владиком кога су сви поштовали и цијенили, а многи још за живота сматрали светим. С друге стране, то такође значи да су владине пјесме посједовале бар онај минимум врлина неопходних за опстанак неке умотворине у усменом преношењу колектива. Догоњење владиних пјесама према народним донекле је успоравала и околност што је њихов творац био не само позната него и веома угледна личност, а потом и чињеница што су се римовале.

И ово је — уз „беспрестану главобољу” — могло допринијети да Вүк одустане од намјере да и у предговору, још једном и шире, расправља о овим замршеним питањима. Врло могуће баш онда када је донио такву одлуку, Вүк се ријешило да на препису оних шест необјављених владиних пјесама запише: „Пјесне које је градио црногорски владика Петар I, а мени их је донио из Црне Горе 1828. године и у Крагујевцу предао Петар Марковић. Ово зато биљежим да се зна да је оно што су ове пјесме у *Пјеванији* Симе Милүтиновића и у *Горском вијенцу*, (задњу ријеч у наслову Његошева дјела Вүк је прецртао, па додао: *огледалу — Љ. З.*) „дручкѣје, додавао Симо Милүтиновић; на рукопису у коме су

мени предате ове пјесме стоји написано: „Добох аз Петар Марковић у Крагујевац 15. јунија 1828.’ (даклем кад је Симо Милутиновић у Црној Гори пјесме још купио)“ — закључује Вук.¹⁴ Врло је вјероватно да је у питању исти Петар Марковић — „писар Магистрата крагујевачкога“ — кога Караџић спомиње у предговору четвртој књизи народних пјесама лајпцишког издања, и то међу онима који су му такође слали пјесама, али од њих „још ниједна није објављена”.¹⁵

Овдје би, можда, најважније било докучити то на основу чега је Вук закључио да је све ове пјесме „градио” баш владика Петар I. Да ли је он то од некога и чуо, или је свој суд извео само на основу властитог утиска? Врло је могуће да се Вуков суд о овоме темељио и на једном и на другом. Међутим, закључак да су ови текстови у *Пјеванији* Симе Милутиновића, односно Његошевом *Огледалу српском*, друкчији онолико, и зато, колико их је, и што их је, мијењао Сима, Вук је зацијело извео на темељу властитог утиска. Зашто је пак, у своме суду Вук био онолико категоричан, томе се и није тако једноставно досјетити. Могуће је да ћемо се правој истини највише приближити ако се присјетимо да је Вук — особито кад су му ове пјесме предате у руке, али и касније — био веома љут на Симу Милутиновића, опгужујући га да му *квари посао*. Забрањујући пјевачима да било коме дају и казују народне пјесме, док он сам не заврши одбир истих за своју антологију *Огледало српско*, нешто слично радио је, у ствари, и Његош. Није стога сасвим искључено ни то да је исписивање поменутих напомена, бар донекле, било надахнуто жељом да се поменутој двојници супарника накнадно врати мило за драго и колико-толико „поквари посао”. Сими, дакако, много више него Његошу.

Одустајање од намјере да се и о овим пјесмама и о Симину „гријеху” каже нешто више и јавно, десило се, највероватније, стога што Вук за све то није имао очигледних доказа од оних које његова напомена већ садржи, а они и нису баш неприкосновени. Осим тога, из Вукове напомене могло би се закључити да су све ове пјесме објављене најприје у *Пјеванији*, па потом у *Огледалу*, а ни то није сасвим тачно. Друга пјесма по реду из поменутих пошилике није штампана у *Огледалу*, а пете нема у *Пјеванији*. С друге стране, верзије првог и четвртог текста штампане су још и у Симиној *Историји Црне Горе*, па их је Његош отуда и узео за своју збирку пјесама, а не из *Пјеваније*. Верзија шестога текста штампана је, додуше, и у *Историји* и у *Пјеванији*, али се пјесма објављена у *Огледалу* само у почетку подудара с овим верзијама, а потом се наставља потпуно независно од њих. Верзија петог текста објављена је још и у *Грлици* за 1836. годину. Све

¹⁴ Вук Стеф. Караџић, *Српске народне пјесме* из необјављених рукописа, књига четврта, Београд, 1974, 221.

¹⁵ Вук Стеф. Караџић, *Српске народне пјесме, IV*, Сабрана дела Вука Караџића VII, Приредио Љубомир Зубковић, Просвета, Београд, 1986, 407.

је ово, наравно, ваљало размрсити, а ако би се то до краја извело тиме би истодобно, бар донекле, била уздрмана и Вүкова тврдња да све разлике између штампаних верзија у *Пјеванији* и *Огледалу* и оних које је он добио иду на душу Симе Милутиновића.

У сваком случају, Вүков закључак да је све ове пјесме „градно“ Петар I зацијело је тачан. При томе ваља имати на уму и то да су четири, готово истовјетне, верзије ових пјесама штампане и у Симиној *Историји Црне Горе*, а она је, као што се зна, писана према казивању старог митрополита. Није без значаја свакако ни то што све објављене верзије у *Пјеванији* иду у круг оних пјесама за које је скупљач казао да не зна „с ким је спјевана“, пошто је разлог да се не појављује као састављач пјесама о догађајима у којима је средишњу улогу имала његова породица најбоље могао осјетити сам владика. Осим тога, требало је да ови текстови послуже као пјесничка илустрација и поткрепа владицином казивању, а све је то могло имати већу тежину ако се ове пјесме доживе као праве народне. Митрополиту Петру I више је било стало до тога да се у његову причу повјерује као у историјску истину него као у поетску. О томе свједоче и завршни стихови овог његовог кратког епа о турско-црногорском ратовању:

„Вјеруј мене, драги побратиме,
да је ово истинито било,
и да си ми здраво и весело”.

Ми смо недавно прнашли и оригинални запис, старом ортографијом, свих шест пјесама о којима је овдје ријеч, и оне се, изузимајући наслове, не разликује битније од њиховог преписа за који се и досад знало. Њихови оригинални наслови гласе: 1. *Како Црногорци почеше рат с Турцима 1711^{га} года*, 2. *Пјесна како Црногорци разбише Турке 1712^{га} года*, 3. *Пјесна кад разбише 1714^{га} года*, 4. *Како разбише Црногорци Турке 1716^{га} года марта 25^{га} дња*, 5. *Пјесна како Црногорци разбише Турке 1756^{га} года нојембра 25^{га}*, и 6. *Пјесна о црногорском боју с Турцима 1768^{га} года*.¹⁶

Од самих пјесама, које су у међувремену и објављене, (разумије се, према препису, јер се за оригинал није ни знало), можда је занимљивије оно што пише, како рече Вүк у напомени: „на рукопису у коме су” му предате. А ту, осим онога што је Вүк цитирао, пише и ово: „Књигу пише, не знам који бјеше, тер је шаље не знам кому ће је”. Иза реченице коју је Вүк цитирао долазе стихови: „Ну послушај, драги побратиме, што су мудри људи уписали”. Сасвим на лијевој страни исписан је стих: „Зима твоја правда твоја слова”. Све је ово исписано старом ортографијом али рукописом који се разликује од онога којим су писане пјесме.

Нама се учинило да су сви ови стихови исписани и руком и умом Симе Милутиновића и да се у њима могу распознавати одре-

¹⁶ Рукописна оставштина Марка Миљанова на Медуну.

ћени знакови његовог тадашњег расположења према Вуку. Посебно стих *зима твоја правда твоја слова* звучи симински и, ути-сак је, односи се на Вукову нову ортографију, чији је љути противник био и Сима Милутиновић. И ове пјесме показују да вла-дика Петар I нимало није био задовољан племенско-братственичким односом народних пјевача ни према прошлим ни према савременим догађајима и збивањима, па је властитим пјесниковањем желио да створи и наметне једну друкчију епску традицију; такву у којој ће главна улога припасти народу окупљеном око свога духовног и свјетовног поглавара.

На крају бисмо жељели да нагласимо још једну ствар: врло је значајно, (ако, можда, није и најзначајније) то што се у средишту готово свих збивања о којима је овдје било ријечи налазио, на одређен начин, и млађани Радивоје Томов. Све се то њега морало дубоко дојмити и потом значајно утицати на његова будућа пјесничка опредељења, како у формалном, тако, и још више, у тематском погледу.

Любомир ЗУКОВИЧ

ВУК СТЕФАНОВИЧ КАРАДЖИЧ И МИТРОПОЛИТ ПЕТР I

Резюме

По инициативе митрополита Петра I и его приближенных, весьма рано началось сотрудничество Вука Караджича с людьми из Черногории. Вуку скоро стало ясно, что ему необходимо посетить Черногорию, в первую очередь из-за народных песен, а и из-за других языковых материалов. Но, пока он собирался, пытаюсь обеспечить от русских деньги на путевые издержки, на Цетинье появился Сима Милутинович Сарайлия, с которым Вук поссорился незадолго до этого. Поэтому, пребывание Симы в Цетинье, да еще в роли секретаря народа черногорского и учителя будущего владыки Петра Второго Петровича Негоша, весьма отрицательно повлияло на сотрудничество Вука с Петром I, хотя оно и поддерживалось, несмотря на все, до самой смерти митрополита.

В 1828 году Вук в Крагуеваце получил од Петра I шесть песен о событиях из истории черногорских племен. Все эти песни, по точному определению Вука, по образцу народных песен, написал сам митрополит Петр. Вук записал еще несколько его песен у народных сказителей которые их „сколько могли” подгоняли их под остальные народные песни. Обо всем этом Вук собирался говорить в предисловии к четвертой книге *Сербских народных песен*, но, как он сам сознавался, „беспрестанные головные боли” помешали ему это сделать.

До сих пор эти песни митрополита были известны лишь по спискам, но нам удалось среди бумаг воеводы Марка Милянова найти и подлинники, записанные старой орфографией, о чем в этой работе говорится значительно подробнее.

